

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לענין איילה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9

לוד 71520

טל. 0523286269

פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il

www.tzohar.org.il

שיכון כאבים וערנות

1. הצגת הנושא

חולה הלוקה במחלה קשה וכואבת, או במחלה שהטיפול הרפואי בה גורם לכאבים עזים, מטופל בדרך כלל בתרופות לשיכון כאבים. פעמים רבות, תרופות אלו גורמות לחולה לעייפות רבה כך שהוא ישן כמעט כל הזמן, וגם בזמן המועט שבו הוא ער – הוא מתקשר בצורה מינימלית. השאלה הנשאלת במצבים מעין אלה היא האם יש מקום להפחית את מינון התרופות מתוך הנחה שהחולה מבקש 'לחוות' יותר את העולם שסביבו ולשוחח עם קרובי משפחתו וכדומה? השאלה נשאלת כמובן במצב שבו לא ידועה עמדתו של החולה וכעת הוא אינו מתקשר; וברור כי אילו החולה אומר, מתוך מצב ערנות, שהוא מעוניין במינון הקודם, כך יש לעשות – שכן הרופאים מחויבים בראש ובראשונה לרפא את החולה בהתאם לצרכיו.

2. הדילמה האתית

מצד אחד, הרופאים חייבים למנוע או להפחית את כאביו של החולה ועל כן אל להם להפחית את מינון משככי הכאבים שנקבעו לאחר טיפול מתמשך. מלבד הערך העצמי שישנו במניעת סבל מהחולה ובשיפור 'איכות' חייו, מסתבר שהפחתת הכאב מסייעת לחולה להתמודד עם המחלה ולהארכת חיי החולה והבראתו (אם כי לעיתים משככי כאבים גורמים להרפיית מערכות הגוף שמקצרת את חיי האדם). מצד שני, ייתכן שרצון החולה הוא לתקשר עם ילדיו וקרובי משפחתו ולפיכך יש לפעול בהתאם לרצון זה (לאור עקרון האוטונומיה של החולה). נוסף על כך, מדובר בתהליך הפיך – גם אם יש לו מחירים זמניים – שכן אם החולה ירצה, ניתן בכל עת להשיב את המינון הגבוה. שאלת היסוד אפוא היא מה ראוי לעשות במצב מסופק: האם ההנחה הבסיסית היא שהחולה רוצה במשככי הכאבים, וכנגדה יש להוכיח שרצונו בהפחתתם, או שההנחה הבסיסית הפוכה כלומר שהחולה אינו רוצה במשככי הכאבים ובאובדן ערנותו.

3. המבט היהודי

1.3 קדושת החיים

בהלכה היהודית שמור מקום משמעותי במיוחד לערך קדושת החיים, ומשום כך ישנו איסור חמור לעשות מעשים המקצרים באופן אקטיבי את חיי האדם.¹

2.3 ערכה של הערנות

ככלל, מבכרת היהדות שהאדם יחיה את חייו במלואם וינצל כל רגע מזמנו לעשיית טוב² – במעשה, אך גם בדיבור ובמחשבה. דברים אלו נכונים גם ביחס לחולים הסובלים, ויש מן הראשונים שהסבירו לפי זה את החובה להציל חיי אדם גם בעבור תוספת של רגע קצר,³ משום שבאותו הרגע יכול האדם להרהר בתשובה או להתוודות על חטאיו.⁴ מלבד כל זאת, כשמדובר בכאב שאינו משמעותי במיוחד, יש להניח שהחולה עצמו

¹ ראה פירוט בעניין זה בנייר העמדה 'טיפול בחולה 'צמח' (p.v.s.)', סעיף 1.3.

² ראה: משנה אבות ב, ד; שם, טז; משנה, סנהדרין ג, ג. ספרי המוסר הרחיבו בעניין זה, ראה לדוגמה: פלא יועץ ערך 'הליכה'; שמירת הלשון ב, ו.

³ יומא פה, א.

⁴ בית הבחירה, שם, ד"ה אמר המאירי.

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעני אילה בתיה קרסל ז"ל

רחוב המלאכה 9
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

רוצה במלאות החיים המתלווה למצב ערנות, שבו הוא פעיל ומתקשר עם בני משפחתו. השאלה המורכבת יותר היא: מה עלינו לעשות במצב שבו החולה סובל מכאבים עזים?

3.3 היחס לכאב ולסבל

1.3.3. **מבוא – משקל הסבל:** לסבל יש כמובן משקל משמעותי ביותר וחובה למנוע אותו: הוא נחשב כמחלה שמצווה על הרופאים לרפאה,⁵ ומוזכר כהצדקה להימנעות מקיום מצוות או כסיבה להתיר עבירות מסוימות (במצבים מסוימים).⁶ כפי שיפורט מיד, לסבל ניתן גם משקל משמעותי בדילמות הלכתיות הקשורות לחולים סובלים.

2.3.3. **משכני כאבים לחולים סופניים:** העמדה המקובלת על פוסקים רבים מתירה ליטול תרופות משככות כאבים גם כאשר ידוע שלטווח הארוך תרופות אלו מקצרות את משך חיי החולה, ובתנאי שאין ידוע כי מנה בודדת פוגעת בחיי החולה, וכן בתנאי שמתן התרופה נועד להקל את כאב החולה ולא לקצר את חייו.⁷

3.3.3. **היתר שלא להאריך את חייו של חולה סובל:** לדעת רוב הפוסקים, כשמדובר בחולה הסובל מאוד ואינו מעוניין שיטפלו בו, אין חיוב לטפל בו באופן שחורג מנתינת מזון, חמצן, ותרופות כדי להאריך את חייו.⁸ יש מהפוסקים שכתבו כי אדם שבוחר להיכנס לטיפול כזה, שיאריך את חייו למרות הסבל שבהם ובכך יזדכך מן הייסורים, זוכה לשכר;⁹ ולדידם, ישנו ערך רוחני בייסורים שאדם נושא (כמעין 'ניצול' זמן לעשיית טוב) אולם גם לשיטתם אין מדובר בחיוב והנושא נתון לבחירת החולה.

4.3.3. **נטילת סמי הזיה לחולים סובלים:** לדעת רוב הפוסקים, מותר לחולים ליטול סמים כדי להקל על סבלם, אף אם לגבי אדם בריא קיים איסור הלכתי-משפטי ומוסרי לעשות זאת.¹⁰

5.3.3. **ההיתר שלא להעיר 'צמח' מתרדמתו:** יש מהפוסקים שהתירו שלא לקיים טיפול שעשוי להעיר 'צמח' מתרדמתו אם הדבר יגרום לו סבל עצום.¹¹

4. מסקנות

1.4. אם החולה חיווה את דעתו כי הוא מעוניין בטיפול שישכך את כאביו, גם אם תאבד ערנותו, יש לעשות זאת. נראה שלשם כך יכולה להספיק גם אינדיקציה סבירה באשר לכוונת החולה.

⁵ ש"ת ציץ אליעזר יג, פז.

⁶ מקור חשוב לעניין זה הוא דברי הגמרא, שלפיהם אם היו מלקים את חנניה, מישראל ועזריה, הם היו משתחוים לפסל (כתובות לג, ב), הראשונים על אתר הבינו שלא היה מדובר בפסל ממש, אך מכל מקום גם לדבריהם הדבר מצביע על חומרתם של הייסורים (וראה הרב עמית קולא, 'הצעת חוק "מוות במרשם רופא" על פי ההלכה', תחומין לז (תשע"ז), עמ' 118-119. לדיונים הלכתיים על קיום מצוות במצב של ייסורים ראה את הסקירה שהובאה במנחת אשר בראשית לט. למקורות בהיתר לעבור על איסורים מדאורייתא משום ייסורים, ראה: שולחן ערוך י"ד, קנז, א; ש"ך שם, ס"ק ג; ש"ת ציץ אליעזר יט, טז.

⁷ ראה: ש"ת מנחת שלמה תניינא, פו; ש"ת ציץ אליעזר (לעיל הערה 5); ש"ת במראה הבזק ו, עח; ש"ת תשובות והנהגות ג, שסא. לעמדה חולקת ראה ש"ת אגרות משה חו"מ ב, עג, א. המעיין בתשובות הפוסקים יבחין בקיומן של הנמקות שונות בעניין זה; סיכום מוצלח לדיון ראה בש"ת במראה הבזק שם.

⁸ ש"ת מנחת שלמה א, צא, כד; פסק דינם של הרב שמואל וואזנר, הרב יוסף שלום אלישיב, הרב שלמה זלמן אויערבך והרב ניסים קרליץ (מובא באנציקלופדיה הלכתית רפואית (מהדורה שנייה, ירושלים תשס"ו), ערך 'נוטה למות (א)' ליד הערה 50); ש"ת אגרות משה חו"מ, ב, עג (אותיות א-ד) – ייתכן שלדעתו יהיו מצבים שבהם אין צורך לתת מזון או תרופות. להרחבה ראה מה שכתבנו בנייר העמדה 'טיפול בחולה 'צמח' (p.v.s.)'.

⁹ ראה למשל ש"ת מנחת שלמה (לעיל הערה קודמת) המתבסס על סוטה כ, א.

¹⁰ הרב יוסף שלום אלישיב, מובא אצל הרב יצחק זילברשטיין, 'סמים לגוסס; כימותרפיה למעוברת; הוצאת בת מרשות אמה', תחומין כג (תשס"ג), עמ' 213-216; הרב אברהם רזניקוב, 'קנאביס למטרות רפואיות', תחומין לז (תשע"ז), עמ' 105-110.

¹¹ ש"ת שבט הלוי ח, רנג.

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעני איילה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

2.4. כשאין הכרעה, נקודת המוצא היא שאדם רוצה להיות ער ומודע למעשיו עד רמה מסוימת של סבל.

3.4. על כן, כל עוד מדובר בכאבים שיש להניח שאדם ירצה לשאתם ובלבד שיוכל לתפקד, אין לתת לו משככי כאבים שירדימו אותו.

4.4. רק משעה שמדובר בכאב עז, ברמה שבה בני אדם חשים כי 'טוב מותם מחייהם', אין להוריד את המינון.¹²

---

¹² ראה שו"ת אגרות משה ב, עג א. הרב פיינשטיין כותב שם שאסור להאריך את חייו של חולה סופני הסובל מכאבים, אולם בתשובות מאוחרות יותר (ראה שם עד, א; וכן עה, א) תולה הרב פיינשטיין את הדבר בדעת החולה. מצירוף התשובות נראה שהוא מניח שסתם חולה אינו מעוניין בחיי סבל נוראיים.

